Kustannuskilpailukyky säilynyt aiempaa paremmalla tasolla

11.6.2019 – Analyysi – Suomen talous

Lauri Kajanoja

Suomen kustannuskilpailukyky on parantunut viime vuosina, kun se sitä ennen heikkeni pitkään. Suurin parannus kustannuskilpailukyvyssä koettiin vuonna 2017, jolloin kilpailukykysopimus astui voimaan. Eri mittarien mukaan vuonna 2018 kustannuskilpailukyky pysyi jotakuinkin ennallaan tai parani hieman. Ennusteet viittaavat siihen, että myöskään vuonna 2019 kustannuskilpailukyvyssä ei tapahtuisi kovin suurta paranemista tai heikkenemistä. Talouden avoimen sektorin tuotannon ja työllisyyden kannalta kustannuskilpailukyvyn paraneminen edelleen hieman olisi perusteltua.

Suomen Pankki arvioi kustannuskilpailukyvyn kehitystä useammin mittarin avulla. Nämä mittarit esiteltiin artikkelissa Kustannuskilpailukyvyn mittaaminen Suomessa ja niitä koskeva tilannekatsaus vuoden 2018 joulukuussa esitettiin artikkelissa Kustannuskilpailukyky parantunut kaikkien keskeisten mittareiden mukaan.

Kustannuskilpailukyvyn mittaaminen

Suomen Pankki käyttää kustannuskilpailukyvyn tarkastelemiseen useampaa eri mittaria. Näistä tärkeimmät ovat muiden maiden kehitykseen suhteutetut 1) koko talouden vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset, 2) tehdasteollisuuden kannattavuus ja 3) yksikkötyökustannukset tehdasteollisuudelle välituotteita tuottavilla toimialoilla. Lisäksi voidaan tarkastella työn hinnan kehitystä suhteessa muihin maihin ilman, että sitä suhteutetaan yritysten palkanmaksukykyyn.

Suomen Pankin käyttämissä mittareissa kehitystä Suomessa verrataan kahteen maajoukkoon. Yhden muodostavat laaja, Suomen tärkeimpien 14 kehittyneen kauppakumppanimaan joukko. Kun Suomen kehitys suhteutetaan niihin, eri maiden painoina käytetään niiden osuuksia Suomen ulkomaankaupassa. Toinen vertailuryhmä koostuu euroalueen 12 ensimmäisestä jäsenmaasta, jotka ovat kaikki perinteisiä teollisuusmaita, joskin eräiden mittarien osalta vertailu tehdään tilastotietojen saatavuuden takia euroalue 19 –maihin.

Vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset

Vertailumaihin suhteutetut vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset muodostavat laajasti eri toimialojen kehityksen huomioivan kustannuskilpailukyvyn mittarin. Sen mukaan Suomen kustannuskilpailukyky koheni vuodesta 2015 lähtien suhteessa laajaan kauppakumppanimaiden joukkoon ja vuodesta 2016 lähtien suhteessa euroalue 12 –maihin (kuvio 1).

Vuonna 2018 vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset laskivat edelleen hieman suhteessa euroalue 12 –maihin mutta kääntyivät nousuun suhteessa maajoukkoon, jossa on myös euroalueen ulkopuolisia maita. Tämä ero johtui lähinnä euron ulkoisen arvon vahvistumisesta vuonna 2018. Se pienensi kustannuksia euroalueen ulkopuolella suhteessa euroalueen maihin, kun ne mitataan samassa valuutassa.

Kuvio 1

Vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset alenivat suhteessa muihin maihin etenkin vuosina 2016 ja 2017

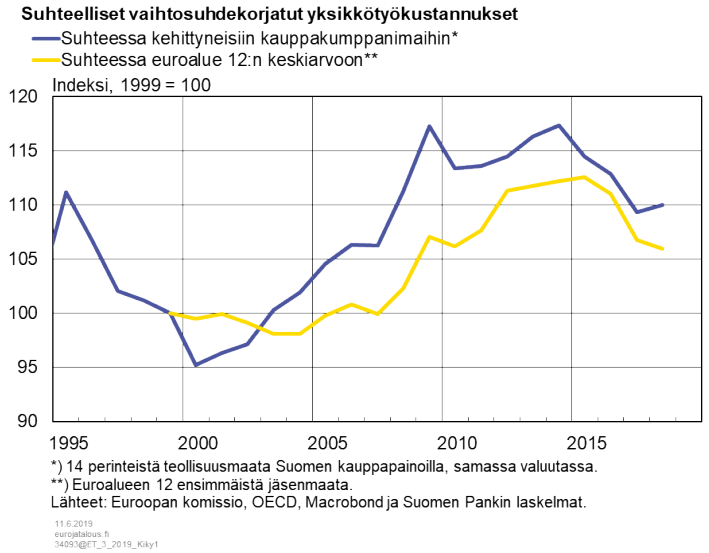

Vaihtosuhdekorjatut yksikkötyökustannukset mittaavat työkustannusten kehitystä suhteessa reaaliseen kansantuloon. Niihin vaikuttavat työn hinta, työn tuottavuus ja ulkomaankaupan vaihtosuhde. Kustannuskilpailukykyä mitattaessa ne suhteutetaan kehitykseen muissa maissa ja huomioidaan nimellisten valuuttakurssien muutokset.

Kuviossa 2 eritellään näiden neljän tekijän vaikutukset vaihtosuhdekorjattuihin yksikkötyökustannuksiin, kun Suomen kehitys suhteutetaan laajaan, 14 kauppakumppanimaan ryhmään. Vuosina 2016 ja 2017 kustannuskilpailukykyä paransi sekä työn hinnan että tuottavuuden kehitys suhteessa vertailumaihin.

Kuvio 2

Vuonna 2018 työn hinta nousi Suomessa muita maita vähemmän, mutta kustannuskilpailukykyä painoivat heikko tuottavuuskehitys ja euron vahvistuminen

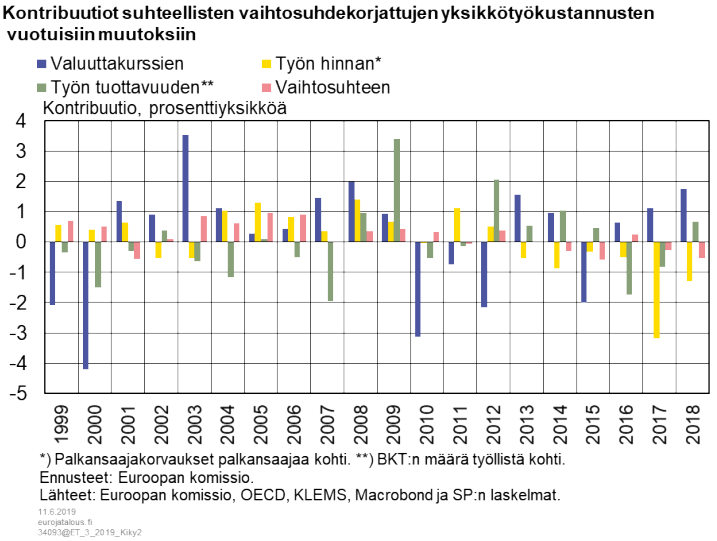

Vuonna 2018 työn hinnan kehitys Suomessa tuki kustannuskilpailukykyä, mihin vaikutti ansiokehitys sekä kilpailukykysopimuksessa sovittu työnantajamaksujen pieneneminen. Toisaalta kustannuskilpailukykyä heikensi se, että työn tuottavuuden kasvu jotakuinkin pysähtyi ja euron arvo kallistui moniin muihin valuuttoihin nähden. Ulkomaankaupan vaihtosuhde ei enää viime vuosina ole suuresti vaikuttanut kustannuskilpailukykyyn.

Kustannuskilpailukyky parani laajasti muihin maihin nähden vuodesta 2015 lähtien. Etenkin se parani vuonna 2017, kun tuolloin ainoa merkittävä poikkeus johtui Ison-Britannian punnan heikkenemisestä. Vuonna 2018 kustannuskilpailukyky jatkoi paranemistaan euroalueen suuriin maihin nähden. Euron vahvistuminen kuitenkin heikensi sitä suhteessa Ruotsiin ja Yhdysvaltioihin.

Kuvio 3

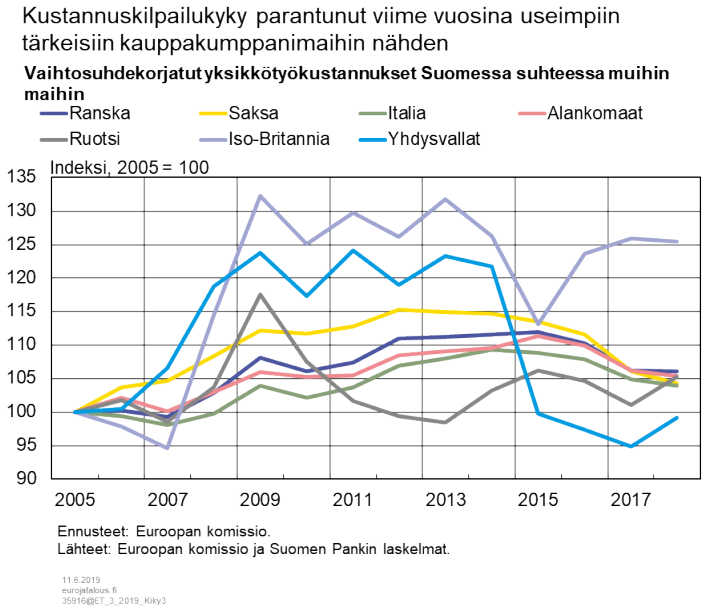

Kustannuskilpailukyvyn pidempiaikaisissa muutoksissa suuri merkitys on ollut työn hinnan kehityksellä. Näin on ollut etenkin vuodesta 2004 lähtien. Suhteessa kauppakumppanimaihin työn hinta nousi Suomessa yhtäjaksoisesti vuodet 2004–2012, kun sitä mitataan kunkin maan omassa valuutassa (keltaiset palkit kuviossa 2). Trendi kääntyi vuonna 2013. Siitä lähtien työn hinnan kehitys on joka vuosi ollut Suomessa vaimeampaa kuin vertailumaissa.

Kuvio 4

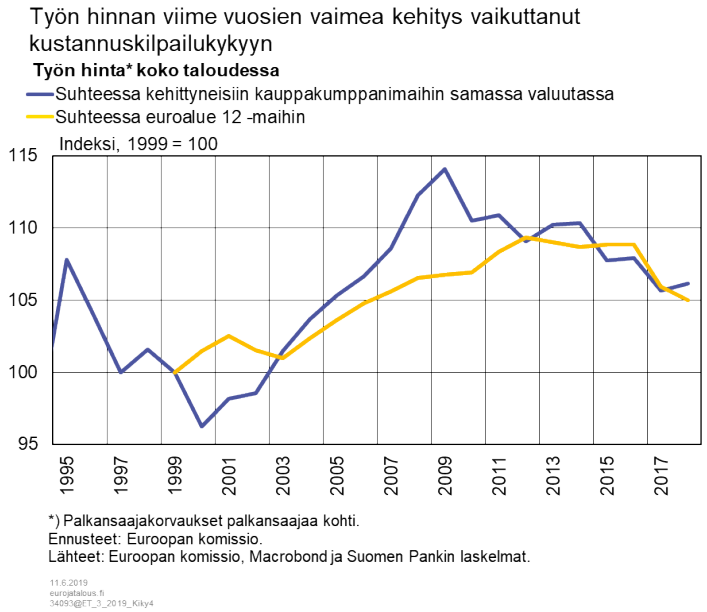

Kun työn hinta esitetään samassa valuutassa, siinä näkyy myös ensin pitkä nousutrendi suhteessa muihin maihin ja sen jälkeinen laskutrendi. (Kuvio 4). Euron ulkoisen arvon vahvistuminen kuitenkin nosti työn hintaa Suomessa laajaan kauppakumppanimaiden joukkoon erityisesti vuosina 2007 ja 2008, minkä jälkeen sen heikkenemisellä oli päinvastainen vaikutus. Vuonna 2018 työn hinnan nousu oli vaimeampaa kuin Euroalue 12-maissa mutta samassa valuutassa mitattuna hieman nopeampaa kuin kehittyneissä kauppakumppanimaissa laajasti.

Teollisuuden kannattavuus

Kun teollisuuden työkustannukset suhteutetaan sen arvonlisäyksen arvoon (ei määrään), saadaan ns. reaaliset yksikkötyökustannukset. Niiden käänteisarvo muodostaa yhden teollisuuden kannattavuuden mittarin. Kun niiden kehitys suhteutetaan muihin maihin, se kuvaa toimialan tuotannon kannattavuuden suhteellisia muutoksia.

Teollisuus muodostaa suurimman osan talouden ns. avoimesta sektorista ja siitä on saatavissa ajantasaisesti tilastotietoa eri maista. Teollisuuteen lukeutuu paljon muutakin kuin varsinaisissa tehtaissa toteutuvaa tuotantoa. Toimialan osuus Suomen tavaroiden ja palvelujen viennistä on noin kolme neljäsosaa.

Teollisuuden suhteellinen kannattavuus on parantunut viime vuosina (kuvio 5). Tähän on vaikuttanut sekä työntekijää kohti lasketun tuotannon arvon että työn hinnan kehitys. Vuonna 2018 teollisuuden suhteellinen kannattavuus jatkoi paranemistaan.

Kuvio 5

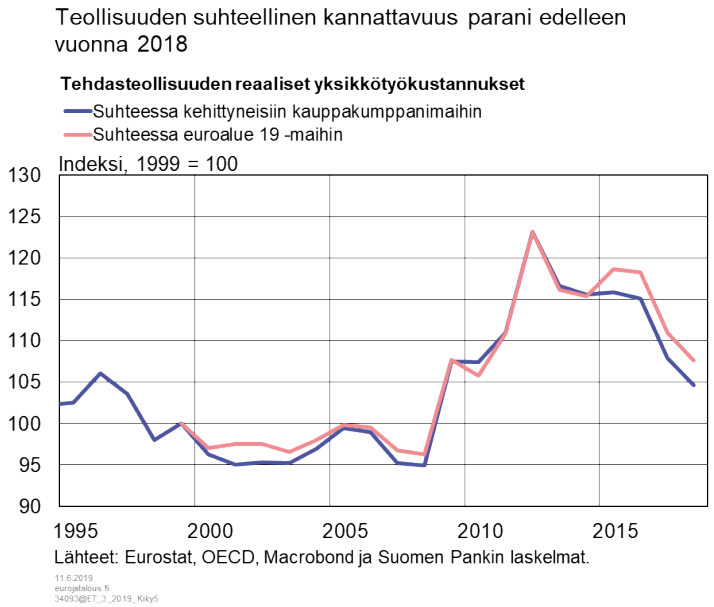

Kotimarkkinatoimialojen työkustannusten merkitys

Työn hinta kotimarkkinatoimialoilla vaikuttaa avoimen sektorin ostamien välituotteiden hintoihin ja siten avoimen sektorin tuotannon kannattavuuteen. Kotimarkkinasektorin kustannusten vaikutuksia kuvaavana kustannuskilpailukyvyn mittarina voidaan käyttää nimellisten yksikkötyökustannusten kehitystä niillä kotimarkkinatoimiloilla, jotka tuottavat välituotteita tehdasteollisuudelle.

Tässä mittarissa kotimarkkinatoimialat painotetaan sen mukaan, mitkä ovat niiden osuudet Suomen teollisuuden kotimaisesta välituotekäytöstä. Suurimmat painot saavat seuraavat toimialat: tukku- ja vähittäiskauppa, kuljetus ja varastointi, majoitus- ja ravitsemustoiminta; ammatillinen, tieteellinen ja tekninen toiminta. Vertailu voidaan esittää myös ilman niitä toimialoja, joissa tuottavuuden mittaamiseen liittyy tunnetusti runsaasti epävarmuutta eli rahoitusalaa ja julkisia palveluja.

Suhteessa 14 kauppakumppanimaan joukkoon kotimarkkinatoimialoilta avoimelle sektorille koituva kustannuspaine on viime vuosina pienentynyt lisäännyttyään sitä ennen merkittävästi (kuvio 6). Nämä trendit ovat koskeneet laajasti eri kotimarkkinatoimialoja.

Kaiken kaikkiaan kotimarkkinatoimialojen suhteellisten yksikkötyökustannusten kehitys ei ole poikennut kovin merkittävästi koko talouden suhteellisten vaihtosuhdekorjattujen yksikkötyökustannusten kehityksestä. Valuuttakurssien muutokset ovat osaltaan vaikuttaneet kotimarkkinatoimialojen työn hinnan vuotuisiin vaihteluihin suhteessa muihin maihin, kun niitä verrataan samassa valuutassa.

Kotimarkkinatoimialojen merkitystä talouden avoimen sektorin kustannusten kannalta kuvaa Suomen Pankissa laadittu tuore selvitys (Aino Silvo: Palkkojen nousun vaikutus tuotannon kokonaiskustannuksiin eri toimialoilla. www.eurojatalous.fi). Sen mukaan

palkkojen nousu yhdellä prosentilla teollisuuden ulkopuolella tuottaa teollisuudelle suunnilleen yhtä suuren lisäkustannuksen kuin teollisuuden omien palkkojen nousu samaisella yhdellä prosentilla.

Kuvio 6

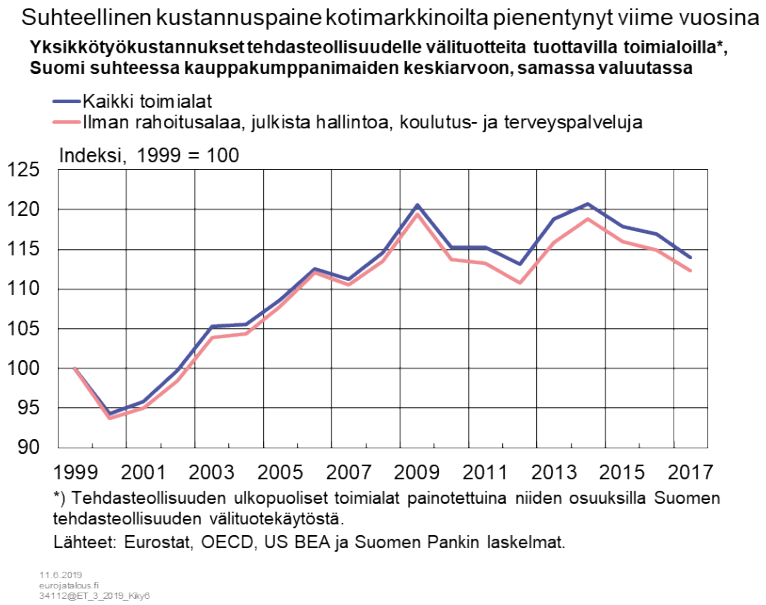

Kustannuskilpailukyvyn merkitys

Kustannuskilpailukyky tarkoittaa talouden avoimen sektorin tuotannon ja työllisyyden edellytyksiä sen suhteen, miten kotimaiset kustannukset kehittyvät muihin maihin verrattuna. Avoin sektori muodostuu niistä tuotannon aloista, jotka suoraan kohtaavat ulkomaisen kilpailun. Niiden tuotannon ja työllisyyden edellytyksiin vaikuttavat muutkin tekijät. Näihin tekijöihin kuuluvat muiden maiden tuontikysyntä, erilaiset toimialoja ja yrityksiä koskevat häiriöt sekä muut ns. reaaliseen kilpailukykyyn luettavat asiat.

Kustannuskilpailukyvyn mittarit kuvaavat kotimaisten kustannusten ja tuotannon kannattavuuden kehitystä suhteessa muihin maihin. Näissä mittareissa työkustannukset yleensä suhteutetaan yritysten palkanmaksuvaraan. Jos se kehittyy työkustannuksia vahvemmin, tuotannon kannattavuus kohenee talouden avoimella sektorilla.

Jos kustannuskilpailukyky paranee, kokonaistaloudelliset vaikutukset riippuvat siitä, onko taloudessa paljon käyttämättömiä voimavaroja kuten työttömiä työntekijöitä ja mikä on talouden avoimen sektorin tila. Jos työttömiä on hyvin vähän ja talouden avoimen sektorin tuotanto kehittynyt vahvasti, tuotannon ja työllisyyden ei voi odottaa paranevan kovin paljon. Jos sen sijaan työttömyys on suurta ja vienti vaimeaa, kustannuskilpailukyvyn paranemisella voi odottaa olevan tuntuvia suotuisia vaikutuksia.

Talouden avoimen sektorin tuotannon ja työllisyyden kasvu lisää tulonmuodostusta koko talouden tasolla. Siten se parantaa hyvän työllisyyskehityksen edellytyksiä myös kotimaisesta kysynnästä riippuvaisilla tuotannon aloilla. Kustannuskyvyn pitkäaikainen heikkeneminen huonontaa työllisyyskehityksen edellytyksiä koko talouden tasolla.

Kustannuskilpailukyvyn lievä paraneminen yhä tarpeen

Eri mittarien mukaan Suomen kustannuskilpailukyky pysyi jotakuinkin ennallaan tai parani edelleen hieman vuonna 2018. Ennusteet viittaavat siihen, että myöskään vuonna 2019 kovin suuria muutoksia kumpaankaan suuntaan ei ole odotettavissa. Tulevien vuosien suhteen suuri merkitys on Suomessa solmittavilla työehtosopimuksilla sekä kansainvälisellä kehityksellä.

Viime vuosina kustannuskilpailukyky on kohentunut merkittävästi, mutta ei yhtä paljon kuin se heikkeni aiempina vuosina. Keskeisten mittarien mukaan kustannuskilpailukyky ei vielä ole vahvalla tasolla, kun nykytilaa vertaa pidemmän aikavälin keskiarvoihin.

Avoimen sektorin tuotanto ja työllisyys ovat viime vuosina kasvaneet. Verrattuna pitkän aikavälin trendeihin nekään eivät kuitenkaan ole vielä vahvoilla tasoilla. Viennin markkinaosuus kääntyi kasvuun vuosina 2016 ja 2017, mutta vuonna 2018 se jälleen hieman supistui (kuvio 7).

Kuvio 7

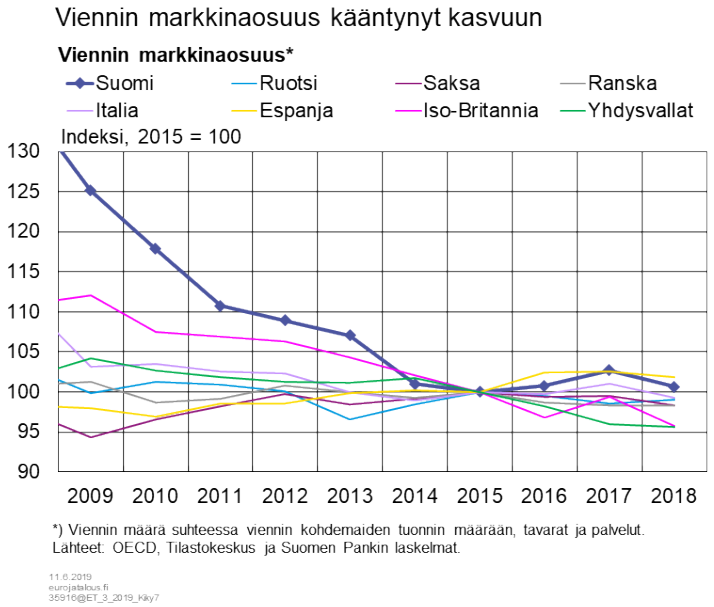

Ulkomaankaupan taseen ja vaihtotaseen alijäämät ovat viime vuosina pienentyneet (kuvio 8). Tämä johtuu osin viennin kasvusta. Ulkomaankaupan taseen ja sen myötä vaihtotaseen vahvistumisen voi nähdä johtuvan myös siitä, että avoimen sektorin tulonmuodostuksen pysyminen pitkään heikkona on aiempaa enemmän näkynyt myös kotimaisessa kysynnässä. Kotimaisen kysynnän vaimeus kun osaltaan hillitsee tuonnin kasvua. Vuonna 2018 ulkomaankaupan tase heikkeni uudelleen hieman ja vaihtotaseen vaje tuntuvammin.

Kuvio 8

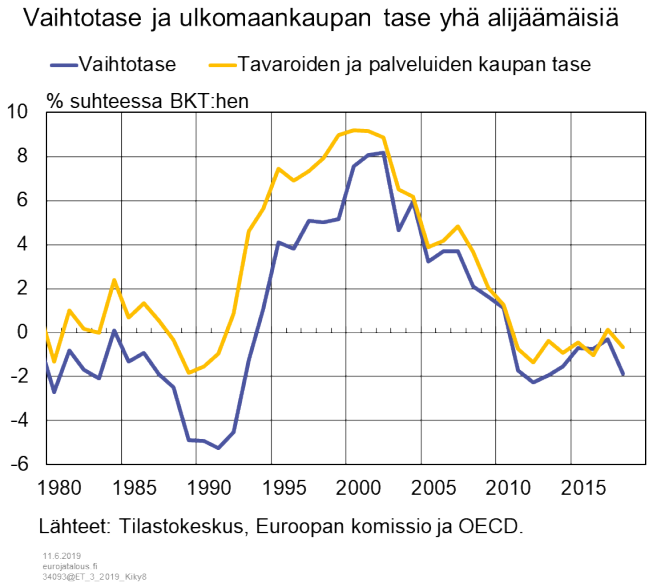

Koko talouden työllisyystilanne on parantunut tuntuvasti, mihin kustannuskilpailukyvyn kohenemisen voi arvioida osaltaan vaikuttaneen. Työttömyysasteen viimeaikaisesta pienenemisestä huolimatta se on silti edelleen Pohjois-Euroopan korkein. Huhtikuussa 2019 se oli Suomea korkeampi EU-maista vain Kreikassa, Espanjassa, Italiassa, Ranskassa, Kroatiassa ja Kyproksessa.

Vaikka työn hinnan nousu on Suomessa ollut usean vuoden ajan vaimeaa aiempiin vuosikymmeniin verrattuna, se ei ole ollut kovin hidasta muihin kehittyneisiin maihin nähden. Jos hinnat ja palkat olisivat muissa maissa nousseet tavanomaista tahtia, palkkojen viime vuosien nousuvauhti Suomessa olisi parantanut kustannuskilpailukykyä nopeasti. Tällä kertaa näin ei ole käynyt.

Viimeisten noin kahden vuoden aikana työn hinnan nousu on kuitenkin EU-maissa ja osin muissakin Suomen kauppakumppanimaissa nopeutunut. Tämä on osaltaan tukenut Suomen kustannuskilpailukyvyn kehitystä.

Nyt kansainvälisen talouden näkymiä varjostavat tiedot talouskasvun viimeaikaisesta vaimenemisesta sekä riskit, jotka liittyvät mm. kauppasodan kärjistymiseen. Kehityksen ennustettua jyrkempi heikkeneminen voisi osaltaan heikentää myös Suomen kustannuskilpailukykyä etenkin, jos työn hinnan nousu Suomen ulkopuolella vaimenisi nopeasti.

Avainsanat

yksikkötyökustannukset, tuottavuus, kustannuskilpailukyky, työllisyys, kilpailukyky, teollisuus